

20 FEB 2009

JUSTISDEPARTEMENTET	
20 FEB 2009	
SAKSNO:	200801140
AVD/KONTOR:	LOV/E/KHR
DOKNR:	129
ARKIVKODE:	

Til
Justis- og politidepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Fra
Anne Marit Jåma
Beskenjarga
9730 Karasjok

Dato: 17.02.09

NOU 2007 :13 Den nye sameretten - Høring

Sørsamisk situasjonsbilde

Dette er utgangspunktet for den sørsamiske situasjonen:

- Vi sørsamer er urbefolkningen i områdene vi bor i (Norge sør for Saltfjellet)
- Vi var her allerede da våre landområder ble invadert av ikke-samiske innvandrere (de som i dag utgjør "de etnisk norske")
- Vi ble av inntrengerne fratatt landet og gjort "rettsløse"
- Landets myndigheter viderefører denne linjen ved ikke å akseptere våre rettigheter til land og vann.

Vi sørsamer hadde store forventninger til Samerettsutvalget 2 og dets arbeide. Desto større ble skuffelsen da innstillingen forelå, og vi måtte erkjenne at vi nok en gang skal ignoreres og ofres. Innstillingen berører ikke det fundamentale spørsmål, nemlig: Hvordan skal sørsamene som folk kunne overleve all den stund majoriteten av sørsamene ikke skal anerkjennes retten til land og vann?

Sørsamene står like fjernt fra nordsamene både språklig og kulturelt som nordmenn fra tyskere. Dette skyldes isolasjon over meget lang tid. Sørsamene bør derfor ha krav på å behandles som egen folkegruppe etter folkeretten, og derfor styrket vern. Etter utvalgets innstilling får vi svekket vern.

Det er ingen tvil om at sørsamene og deres materielle og immaterielle rettsgrunnlag har vært - og er - utsatt for et langt større press fra det etnisk norske samfunnet enn hva tilfellet har vært - og er - lenger nord i landet. Et eksempel på dette er at mesteparten av landområdene, særlig sør for nordlandsgrensen, er underlagt eierskap av etnisk norske "grunneiere", mens landområdene i Finnmark i alt vesentlig "tilhører" staten.

Kongeriket Norges okkupasjon av land og rettigheter har gjort sørsamene rettsløse i eget land. Uten en løsning på dette problemet, vil sørsamene ganske enkelt ikke overleve som eget folk.

Det handler om å overleve som folk

Skal sørsamene overleve som folk, må de samiske rettigheter til bruk av naturen legitimeres. Ellers blir det ikke plass til de sørsamiske barna som vokser opp innenfor det sørsamiske miljø. De fleste må ut og finne "norsk" arbeide og må forlate det sørsamiske samfunnet. På den måten blir de tapt for fellesskapet. Under slike forhold har ikke sørsamene grunnleggende forutsetninger for overlevelse. Samerett må derfor være mye mer enn reindriftsrett slik det tydeligvis legges opp til.

I henhold til folkeretten skal det legges vekt på urfolks egen rettsoppfatning. For å skjønne den sørsamiske rettstenkningen i forholdet til land og vann er det nødvendig med en liten innføring:

Saajve

Saajve har to betydninger:

- Etter avsluttet jordeliv, fortsetter vår eksistens i en annen dimensjon. Hvis vi har levd på rette måten, kommer vi til Saajvaajmoe (saajvenes rike). Der "lever" vi videre som *saajvh* (flt. form av saajve). Saajvaajmoe er en opphøyet tilværelse, der alt er mye bedre enn på jorden. Saajvh har en viktig oppgave for de levende fordi de er de levende slektningers hjelpeånder. Saajvaajmoe er en paralellverden som avspeiler den virkelige verden. Saajvh befinner seg i den delen av Saajvaajmoe som er tilknyttet det fysiske området der den avdøde befant seg i levende live.
- Begrepet saajve benyttes også om det området (land eller sjø) som tidligere slektninger bebodde og benyttet. Etterkommere etter disse er rettsarvinger til disse områdene.

Det er den siste av disse betydningene som i det følgende skal omtales nærmere.

Saajve - det sørsamiske rettsområde

Et sørsamisk rettsområde er den del av et landskap eller geografisk område hvori den som har krav på å definere seg som sørsame har nedarvede rettigheter til land og vann.

Slike områder har etter gammel sørsamisk tradisjon betegnelsen *saajve*, derfor kan vi kalle det "saajveområder".

Bergsland¹ skriver om denne rettspraksisen slik den ennå var så langt fram i tid som på 1700-tallet (før myndighetene med kirkens hjelp gjorde sitt ytterste for å ødelegge tradisjonen, bl.a gjennom demonisering av samisk trosoppfatning):

"Hva den dypere mening med "Saiwo" enn må ha vært, svarer de konkrete eksempler på "Arb-Saiwo" som Skanke gir, til de faktiske forhold mellom de levende mennesker, som både var knyttet sammen med sterke slektskapsbånd og nært knyttet til hvert sitt familieområde som arveland fra generasjon til generasjon. (...) Kanskje man kunne si det slik at mens bondens odel gjaldt dyrket jord arvet i rett nedstigende linje, var samens rett til sitt land en plass i et større fellesskap, så å si et horisontalt forhold mellom samtidige slektninger."

Rundt 1600-1700-tallet vokste folketallet sterkt i det danskstyrte Norge, og det oppsto behov for mer land for den etnisk "norsk-danske" befolkningen. Blikket ble da rettet mot de store landområdene som samene fremdeles rådde over. For å få kontrollen over disse områdene benyttet okkupanten metoder som finnjaging, fortregelse, forfølgelse, undertrykkelse, vold og drap, eller de så mellom fingrene på at "de etnisk norske" undersotter bedrev slik praksis.

En annen metode, var å svekke samenes rettsoppfatning til sitt eget land ved å demonisere den samiske "saajveretten", den rett som var direkte knyttet til landområdene. Kirken ble et viktig hjelpemiddel i så måte. Saajvh ble sett på som hedendom, fordi samene hadde et religiøst forhold til dem. Samene ble formant til å tro at det var Djevelens verk å ha noe med saajvh å gjøre. Joiken, som var en av de viktigste memoreringsteknikker siden språket var skriftløst, ble forbudt fordi den var bærer av kunnskapen, bl.a om rettighetene. Dette var ting de måtte

¹ Knut Bergsland: Sørsamiske arvefjell på 1700-tallet. Saemien sijtes årbok nr.2

slutte med ellers kom de til Helvetet. Målet for myndighetene var å bane vei for nybyggerne som fikk utstedt skjøter på samenes land.

”Saajveretten” går altså ut på at når du er i slekt med noen som har brukt eller bruker et eller flere ”Saajveområder”, har du arverett til disse områder. Hans Skanke² sier om forholdet:

”Jo fleere Saiwo nogen Lap eyer, jo fornemmere agtes hand iblant sit folk, ti Saiwo gaaer i arv, kan også afhændes og selges, hvorfor een hver, som haver børn, skifter og deeler gjerne sine Saiwo naar han bliver gammel førend han døer, og ligesom hand da ynder det eene barn mer end det andet, såå giver hand i ded barns lod bædre og sterkere Saiwo end i de andres. Det agtes og for de lykkeligste giftermaale, naar nogen med sin befriede festemøe faaer mange Saiwo udi hjemme-givt, eller kan vente dem at arve. Saadanne Saiwo kalde Lapperne Arb-Saiwo. Men ere foreldre eller venner hendøde uden forud at have skiftet sine Saiwo, saa anmase arvingerne sig deres fædrene Saiwo gjennem offer som til dennem gives, at Saiwo skal viide, at arvingerne attraae og forlange deres goodgiørenhed og bistand, ligesom deres afdøde forældre eller Slegt ded tilforn nødt have.”

Områdene med sine herligheter tilhører m.a.o slekta. De rettsmessige har etter dette den fulle råderett (les: eiendomsrett) over alle naturens ressurser i de aktuelle områdene.

Maadtoe - laahkoe

De etnisk norske styrendes håp og mening var selvsagt at forestillingene knyttet til begrepet saajve skulle forsvinne for godt etter den massive fordømmelsen landets myndigheter rettet mot alt som hadde tilknytning til den gamle samiske religion og trosoppfatning. Dermed ville linken mellom samene og deres eierskap til landet etter hvert svekkes og formodentlig komme bort. Men det skjedde bare delvis. Forestillingen har fortsatt å leve, men under andre benevnelser.

Et fremdeles sterkt og levende eksempel på dette, er den rettslige betydningen som er knyttet til begrepet maadtoe. Maadtoe går i korthet på herkomst, fødested og slekt, og de rettigheter til områdene som dette innebærer, altså i store trekk en videreføring med det samme rettslige omfanget som begrepet saajve omfattet.

Nanny Westerfeld³ (medlem av Samerettsutvalget 2) skriver om dagens oppfatning av maadtoe:

”Maadtoe i sørsamisk kontekst viser til en kontinuerlig relasjon mellom dem (sørsamene) og områdene via sine forfedre. Maadtoe viser til en kontinuitet i landskapsrelasjonen mellom natur og mennesker som går langt tilbake i tid – og er et uttrykk for både slektskapsbånd og områdetilhørighet. Retten til disse områdene erverver man seg ved å fødes inn i maadtoerelasjonen. Siden maadtoe har så sterke røtter til forfedrene er laahkoesystemet av særdeles betydning. Det å være født inn i et område (maadtoe) og dermed bli en del av en slektskapsrelasjon gir rettigheter og fordrer at man som gjenytelse viser respekt for naturen – de kreftene som finnes der og de som tidligere har ferdes der.”

Begrepet laahkoe omfatter de sørsamiske slekt- og svogerskapsrelasjoner⁴. Laahkoe har avgjørende betydning for forståelsen av det individuelle nettverket som bestemmer hvilke rettigheter og plikter hvert enkelt individ i slektsfellesskapet har.

² Hans Skankes Epitomes historiae missionis Lapponicae pars prima etc. v. O.Solberg

³ Nanny Westerfeld: Samisk identitet og rettsforståelse

Sijte, det sørsamiske "stammesystemet"

Den sørsamiske samfunnsorganisasjonen kalles sijte. Dette er en relasjon som i dag er mer knyttet opp mot reindriftsretten enn det som var tilfelle tidligere, siden reindriftsrett for mange noe feilaktig alene oppfattes synonymt med samerett. Sijte som samfunnsform må tillegges stor vekt, ikke minst fordi den er så sterkt forankret i den samiske rettsoppfatningen av i dag. Både maadtoe, laahkoe og sijte er "ufarlige" begreper religiøst sett, og det er nok grunnen til at disse har unngått prestenes iherdige fordømmelse.

Svein Lund⁵ skriver om sijte:

"Frå førhistorisk tid har samane organisert seg i siidaar eller samebyar. I ein siida kunne det vere 10-20 familiar. Eit råd der kvar familie var representert styrte med fordeling av jakt- og fiskeressursar, virka som intern domstol og forhandla med nabosiidaane. Frå austsamisk område der det gamle siidasystemet overlevde lengst, veit vi at det og var ei organisering på høgare nivå, der fleire siidaar hadde felles styringsorgan. Ressursane blei rekna som felles eigedom, men siidarådet kunne fordele bruken mellom familiarne. Nokre oppgåver var knytta til den einskilde familien, mens andre, som villreinfangsten, ofte kravde eit samarbeid i heile siidaen."

Sijte er altså en fellessamisk samfunnsform som det knytter seg bestemte rettigheter til, også eiendomsretten til land og vann. At det er fellessamisk tyder på at begrepet er meget gammelt.

Splitt og hersk-metoden – et "vellykket" maktmiddel

Hvor er det blitt av den sørsamiske majoriteten, nemlig de ikke-reindrivende samer og deres rettigheter? Respekten for reindrifta har nok vært en medvirkende årsak til at de ikke-reindrivende samer de siste par mannsaldre nesten har forstummet. Likevel har de også sin selvfølgeligelige rett til hevdvunne bosetnings- og bruksområder fra alders tid. Helt siden den første spesifikke reindriftsloven så dagens lys (på slutten av 1800-tallet), har samene til gangs vært et splittet folk.

Alle samer ble på denne måten tapere, men de ikke-reindrivende samer ble de største taperne. De ble ansett som rettsløse, også av de reindrivende. For de hadde jo ingen lov å vise til. Slik ble folket satt opp mot hverandre.

Statsmyndigheten har med andre ord med hensikt lagt til rette for å frarøve samene rettighetene til land og vann for så å gi disse til egne "etnisk korrekte" kandidater.

Siktemålet var at samene skulle utraderes så fort som mulig ved at de ble fratatt landet og fornorsket. De skulle tilpasses norsk levestett og så langt det lot seg gjøre inngå i den øvrige norske befolkningen. I tråd av dette var det legitimt for statsmakten å bistå sine egne etniske undersotter i tilegnelse av eiendomsretten til sørsamenes land. Det skjer fortsatt daglige overgrep ved at statsmakten forhindrer sørsamene rettsmessig tilgang til bruk og eiendomsutøvelse av sitt land og de ressurser som der fins. Videre skjer det daglige overgrep gjennom myndighetens øvrige forvaltning som angår sørsamene. Et dagsaktuelt eksempel på dette er forvaltningen av rovdyr og storvilt.

⁴ Tom Kappfjell: Laahkoe (1991)

⁵ Svein Lund: Samisk næring – norsk styring. Søkelys på reindrifta.

Samerett, ikke bare reindriftsrett

Ut fra folkeretten er det fastslått at samer, i likhet med alle andre urbefolkninger i verden, har grunnleggende rettigheter (dvs. retten til å bruke sine områder på eget vis), noe som skal respekteres av de rådende myndigheter.

Reindriftsrett er viktig, men den generelle sameretten er mye viktigere, fordi den gjelder alle samer. Egentlig er reindriftsretten bare en liten del av den helhetlige sameretten. Det å sette likhetstegn mellom reindriftsrett og samerett, som utvalget tydeligvis gjør, blir derfor helt galt. Hva med rettighetene til flertallet av samene, de som ikke driver med rein? Det er viktig at den helhetlige sameretten sikres, ellers blir alle samer tapere på sikt, også reindriftssamene.

Ingen folkegruppe kan overleve uten et nødvendig mangfold av næringsveier, heller ikke sørsamene. Vi må derfor ha rettsvern på flere sørsamiske næringsveier enn reindriften. Uten et mangesidig sørsamisk næringsliv tuftet på det naturen har å gi, vil de fleste sørsamiske barn som vokser opp, måtte forlate den samiske verden for å finne økonomisk grunnlag å bygge fremtiden på. Dette er et smertelig tap for sørsamene som folk.

Reindriftsrettens dilemma

Uten reindriften hadde nok sørsamene allerede vært et utdødd folkeslag. Reindriftens betydning kan derfor ikke prises høyt nok. Men som vi vet er det dessverre ikke plass til alle sørsamer i reindriften. Antall driftsenheter i reindriften er stabilt. I hele det sørsamiske reindriftsområdet (Helgeland, Trøndelagsfylkene og Hedmark/Trollheimen) lå antallet pr. januar 2008 på 90 enheter/sidaandeler med tilsammen 465 personer⁶ med smått og stort. Et altfor beskjedent antall med tanke på overlevelse, særlig sett på bakgrunn av den spredte bosetningen og de enorme avstandene.

Uansett hvor mange barn det er i en reindriftsfamilie, får bare et av dem overta driften. De overskytende "skreller" av og forsvinner fra "stammen". De som ikke får plass i reindriften, må som regel etablere "norske" leveveier. Det eksisterer så vidt vites ikke tall som viser hvor mange det kan dreie seg om. Uansett er det umistelige folk som heller skulle styrket sin egen "stamme" enn å bidra til at et fra før stort og mektig norsk storsamfunn skal bli enda større og mektigere. Men det er ikke mulig fordi ikke andre samiske naturnæringer enn reindriften har myndighetenes legitimitet.

De fleste sørsamiske barn blir derfor mot foreldrenes og det sørsamiske fellesskapets vilje, opplært til noe helt annet enn det å være samer og verdifulle aktører på den sørsamiske arena. I stedet blir de faktisk opplært til det å ikke være samer, altså det som ellers kalles fornorskning, og som i dag offisielt hevdes å være et tilbakelagt stadium.

En same som har sluttet med reindrift, har fortalt om sine opplevelser etter at han forlot reindriften:

"Etter at jeg sluttet med reindrift føler jeg meg rettsløs som same. Jeg har faktisk måttet la meg fornorske enten jeg ville eller ikke. Skal jeg f.eks ta meg en fisketur, må jeg lure meg av gårde så ingen oppdager det, for ellers kan det bli det spørsmål om fiskeretten. Å kjøpe fiskekort vil jeg ikke, for det strider mot min nedarvede samiske rettsoppfatning. Jeg kunne heller ikke ha med meg mine egne barn på fisketur, for da kunne de få ubehageligheter i bygda og på skolen fordi bygdesamfunnet kunne stemplet dem som lovovertredere. Det kunne fort føre til mobbing og trakassering, og

⁶ Reindriftsforvaltningen: Ressursregnskap for reindriftsnæringen (januar 2008)

det ville jeg ikke utsette barna for. Jeg har et savn hele tiden etter å bruke naturen slik jeg gjorde før, for den tiden jeg dreiv med reindrift kunne jeg både jakte, fangste og fiske. Nå må jeg hele tiden forholde meg til at jeg ikke har noen akseptert rett. Men barna har ikke noe savn engang, for de har ikke vært med på å høste av naturen etter samisk tradisjon og således aldri fått oppleve det å ha en samisk rett. Dette fører til at barna ikke blir opplært til å tenke samisk, til det å være samer. Derfor blir de heller ikke samer, men mer lik hvilke som helst nordmenn forøvrig.”

Viktig å tenke samisk

Det å tenke samisk er et viktig kriterium for å kunne ha en samisk identitet. Informanten i forrige avsnitt sa noe meget vesentlig om betydningen av det å tenke samisk. Han hevdet at det er viktig for samiske barn å få etablere et forhold til naturen gjennom bruk av naturen på samisk vis. Samiske barn som ikke får oppleve det å høste av naturen etter de gamle tradisjonelle samiske skikker, får ikke oppleve det å ha tilknytning til eget land, og blir derved fratatt muligheten til å lære å tenke samisk. Slik blir de fornorsket og forlater den samiske levemåten, noe som etter folkeretten er et klart overgrep. En klar rettslig forankring i naturen (dvs. land og vann), er derfor den viktigste plattform for det å kunne tenke samisk. Det er viktig at denne forankringen er reell, dvs materielt konkretisert, og ikke bare en diffus abstrakt tilstand initiert av utenforstående.

Andre viktige plattformer til samisk tenkning, er kunnskapen om den samiske religionen. Det er her snakk om en ”animistisk” religion, i den betydning at naturen er besjelet. Videre har vi legendesatten som bl.a består av livs- og læreregler, samt den samiske tilblivelseshistorien, m.m.m. Språket og joiken er også viktige faktorer. Alt dette ble forbudt, for samene skulle assimileres og utradere som egen folkegruppe.

Alle disse plattformene har en ting felles, nemlig tilknytningen til naturen og samenes leveområder fra alders tid.

Det er derfor lett å skjønne at ved å frata samene retten til land og vann, dvs den hevdvunne individuelle og kollektive eiendomsretten fra gammelt av, fratas de også muligheten til det å tenke samisk. Dette er et alvorlig overgrep siden det å tenke samisk er en så viktig forutsetning for å være same.

Den sørsamiske arena

Sørsamene er en liten og svekket folkegruppe. Sørsamenes område ligger i både Norge og Sverige. Den nasjonale grensedragning svekket den sørsamiske folkegruppen. Etter utvalgets flertallsforslag skal den sørsamiske arena oppstykkjes atter en gang, idet det foreslås regimedeling ved Nordlandsgrensen. En fra før svak gruppe skal altså gjøres enda svakere.

Skal det sørsamiske folket overleve og utvikle seg videre, trengs et levedyktig samfunn med et betydelig større antall aktører og tettere konsentrasjoner enn hva som i dag er tilfellet. Uten andre rettskraftige næringer enn reindriften blir rekrutteringen alt for liten. Mesteparten av de reindriftssamiske barna tvinges bort fra den samiske arena fordi det ikke er plass for dem i reindriften. For å finne utkomme må de forlate det samiske miljøet og bli fort oppslukt av storsamfunnet. Bare de få som er privilegert med driftsenhet i reindriften, eller siidaandel som det kalles i nåværende reindriftslov, blir tilbake. Det å forlate reindriften, betyr derfor i regelen å forlate den sørsamiske levemåten, for det finnes ikke reelle legitime samiske alternativer til reindriften. I klartekst betyr det at du må slutte å være same.

Når storparten av tilveksten i generasjon etter generasjon må forlate det sørsamiske fellesskapet, skjer stagnasjon og utarming. Det folkegruppen trenger er utvikling og vekst på egen grunn og egne premisser slik at det blir plass for - og tilbud til - alle sørsamer uansett hvor de vokser opp i det sørsamiske området.

I mangel av aktører får man ikke viktige basisfunksjoner til å fungere. Et eks. på dette er språket som er avhengig av en aktiv arena for å leve og utvikle seg. Det går ikke med så få og spredte aktører som i dag. Men problemet er altså at det ikke er plass til flere samer på den sørsamiske arena, fordi samiske næringer ikke er rettsmessig beskyttet. Det er simpelthen ikke levebrød på samisk vis til flere etter dagens lovverk.

Kritiske forskere hevder nå at reindriften slik vi kjenner den trolig vil være en saga blott om bare 50 år. Grunnen til dette er hovedsakelig storsamfunnets grådighet på terreng og naturressurser til "eget" formål, samt de miljøproblemer overflodskulturen medfører. Hva da med fremtiden til sørsamene – som bare har reindriften som dårlig rettsbeskyttet næringsvei?

Hva er sørsamiske næringer?

Mange er forledet til å tro at sørsamiske næringer bare er reindrift og kunsthåndverk. Men dette er bare den begrensede retten som det etnisk norske styresett har vært villig til å innrømme en liten gruppe av sørsamene så langt. Det er viktig å sikre naturbasert næringsgrunnlag for alle sørsamer, ikke bare for de som driver med reindrift.

Fordi sørsamene er en urbefolkning, har de fra gammelt av selvsagt benyttet naturen og det den har å gi, uansett hvor de bodde, til livsopphold og utvikling. De hadde selvsagt et aktivt og mangesidig forhold til naturen og dens ressurser (les: næringsliv), før inntrengernes lovgivere satte begrensninger på det. Like lite som nordmenn ikke skal ha lov til å utvikle og tilpasse sitt næringsliv til den tiden de lever i, kan heller ikke sørsamene nektes dette.

Det må legaliseres at sørsamiske næringer - nå som før - skal omfatte alt som kan gi avkastning av det som er i naturen slik det var før innvandrerne kom og okkuperte landet og laget lover som passet dem selv. Det er ikke snakk om å skru klokka 100 år tilbake og bytte ut bil og snøskooter med kjørerein og bjørkeski. De sørsamiske næringene må lik alle andre næringer selvsagt ha lov å tilpasses dagens behov, for ellers blir det museumskultur. Og det er ikke noe levende kultur.

Eiendomsforhold sør for Nordlandsgrensen

Sørsamene må tilkjennes fulle rettigheter på det lille som er igjen av statsgrunn, også sør for Nordlandsgrensen. Det må bli full stans av salg og utparsellering av statsgrunn til ikke-samiske formål.

Ved salg av privat grunn, særlig sør for Nordlandsgrensen, bør staten kjøpe og tilbakeføre grunnen med ubegrenset rett til sørsamene. De store landområdene som er eid av godseiere og selskaper må kjøpes opp av staten og tilbakerføres samene.

Tilbakeføring av eiendomsrett på privat grunn, særlig under tregrensen, kan naturlig nok være et følelsesladet spørsmål for de grunneiere det måtte angå. Som kjent for de fleste: det som er tilegnet (uansett hvordan) vil man gjerne beholde. Men det er klart at all privat grunn i sørsameområdene tilhørte en gang den sørsamiske urbefolkningen. Sørsamene har aldri gitt bort eller skrevet fra seg denne retten, så den er derfor fortsatt gjeldende. Forståelig nok ikke etter inntrengernes egne lover (norsk lov el. Bonderetten), men i følge den sørsamiske rettsopfatningen. Det å henvise til bonderetten (dvs. norsk rett) for å begrense samenes rett,

er slik sørsamene alltid har sett på det, et overgrep. Det synes å være dekning for denne oppfatningen i henhold til folkeretten.

Ikke-samiske grunneieres private eiendomsrett i fjellområdene er et relativt nytt fenomen. Man kan fremdeles møte grunneiere som noe beskjemmet innrømmer at de er fullstendig ukjent inne i de fjellområdene de har papir på at de eier, men hvor samisk bruk er dominerende. Det burde derfor ikke være noe stor dramatikk vedheftet erkjennelse av sørsamisk eiendomsrett i disse fjellområdene med tilhørende dalstrøk. Dette er for øvrig inntil nylig fullt i overenstemmelse med oppfatningen hos mange private grunneiere. Et lite eksempel: Bindalsbruket eier store skog og fjellområder i Bindal kommune. Dets eier Fritjof Plahte lar på sin hjemmeside forfatteren Arvid Sveli beskrive Bindalsbrukets historiske utvikling. På s. 131 kan man lese om eiendommenes indre dalstrøk og fjellområder, at «...samene var enerådende...»⁷. Slike eksempler fins det flere av.

Delt eiendomsrett

Det er ikke et sørsamisk krav at bøndene skal fratas sin fulle eiendomsrett og flytte vekk fra gårdene sine. Samene har vært villig til å dele eiendomsretten. Det er jo en meget generøs innstilling, sett på bakgrunn av at samene er de opprinnelige eiendomsbesitterne, og at inntrengerne tilegnet seg eiendomsrett uten samenes samtykke. Da må det i det minste kunne forventes at samme vilje vises fra den andre parten også. Det er da snakk om delt eiendomsrett.

Delt eiendomsrett bør derfor være en god løsning i slike tilfelle. Reindriften har faktisk, etter Reindriftsloven, som jo er en norsk lov, en slags eiendomsrett på privat grunn. Dette samsvarer godt med det som Robberstad⁸ kaller "kløyvd eieomsrett". Man må derfor i det minste kunne forlange at generell sørsamisk rett på privat grunn i alle fall må være den samme som reindriften rett på samme grunn, om ikke alders tids bruk, sedvane og sørsamisk rettsoppfatning tilsier sterkere rett.

Samiske næringsveier

Et mangesidig sørsamisk næringsliv er livsviktig. Alle sørsamer må sikres utkomme/arbeidsplass innen sørsamisk tradisjon, samfunn og kultur, forankret i sørsamisk rett til å utnytte naturressursene. Å gå i mot det vil være et overgrep mot den sørsamiske folkegruppen i flg. internasjonal folkerett og konvensjoner som norske myndigheter har gitt sin tilslutning til. Bl.a må det være adgang til sesongbaserte kombinasjonsnæringer. Legalisering av rett til laksefiske i alle vassdrag må være en selvfølge. Likeså legalisering av rett til å jakte storvilt og rett til uttak av ved og virke.

De sørsamiske lover må respekteres

Sørsamiske lover finnes selvfølgelig, de er bare ikke nedtegnet. Bondelovene fantes jo også før de ble nedtegnet.

I 2003 arrangerte FN et seminar som samlet ekspertise om urfolk og håndhevelse av internasjonale rettigheter (bl.a ILO-169). Seminaret gir bla. denne anbefaling til verdens regjeringer:

"Stater må respektere konvensjoner, avtaler og andre forordninger mellom nasjonalstater og urfolk. Ved uenighet må det opprettes løsningsorienterte mekanismer. (...) "Urfolks tradisjonelle lover og normer må inkluderes i prosessen".

⁷ www/Plahte.no

⁸ Knut Robberstad: Kløyvd eieomsrett. Lov og rett 1960 s. 162-166

Dette viser hvor viktig det er at de sørsamiske lover og regler, normer og tradisjoner legges til grunn i alle samfunnsprosesser der samiske forhold er involvert.

Hva må til for at sørsamene skal overleve som folk?

Det er ikke vanskelig å skjønne hva slags tiltak som trengs. Det er bare å ta utgangspunkt i folkeretten. Norsk Folkehjelp som deltok på FN-seminaret 2003, ikke bare støtter seminarets positive anbefalinger, men oppfordrer i tillegg norske myndigheter til å gå i spissen for dette arbeidet både i Norge og internasjonalt bla gjennom følgende presisering: *"Legalisering av urfolks kollektive eierskap til land og vann er en forutsetning for deres overlevelsessevne som folkeslag."*⁹ (Anbefalingen er signert av Nils Røhne, Utenlandssjef og Rannveig Lade, Latinamerika-rådgiver, Norsk Folkehjelp.) Det må være lov å anta at denne anbefalingen også må gjelde på hjemmebane?

Konklusjoner

- Alle sørsamer har rett til å høre til et kollektivt sørsamisk samfunn som er knyttet til et sørsamisk naturområde. På sørsamisk kalles dette *sijte* (nordsamisk: *siida*).
- Alle samer har rett til naturens goder
- Samene har eiendomsrett til sine bruksområder gjennom "Saajveretten"
- Delt eiendomsrett på "privat" grunn må legitimeres for alle samer i likhet med reindriften
- Fulle rettigheter på "Statens" grunn. Staten må kjøpe ut private områder som tilbakeføres samene
- Sørsamene er på alle måter en så sterkt truet folkegruppe at deres landområder ikke kan behandles på linje med områdene lenger nord. Sørsameområdet på norsk side er totalt forskjellig statlig tilrettelagt i og med at mesteparten er "privat" grunn. Samerettsutvalget 2 har så godt som ikke behandlet sørsameområdet. Det burde derfor nedsettes et Samerettsutvalg 3 som får i oppdrag å behandle dette området på en grundig måte.

Disse krav er fundamentalt viktige for at sørsamene skal overleve som egen folkegruppe. En videreføring av utestengningen fra samisk tilgang og bruk av naturens ressurser i sørsameområdet, vil unektelig medføre utslettelse¹⁰ av den sørsamiske folkegruppen. La oss i alle fall slippe at vi kommer i den situasjonen at et ord som folkemord får lov å komme på våre lepper. Det er nemlig det som fort kan bli realiteten hvis staten ikke snart tar de folkerettslige forpliktelser på alvor og legaliserer den sørsamiske retten til land og vann.

Tilføyelser:

Sted: Karasjok
Dato: 17.02.09

Underskrift:

Anne-Mari Jøma

⁹ Om urfolk og håndhevelse av internasjonale rettigheter - FN-seminar 2003

¹⁰ FNs konvensjon av 9. desember 1948